

Vondsten van strijdbijlen in de gemeente Losser

Waarheid en mystificatie in de archaeologie.

door W.F. Anderson

Een van de meest aantrekkelijke zijden van de geologie is wel, dat ze haar beoefenaars dwingt veel naar buiten te trekken, waardoor men dikwijls op plaatsen belandt waar een normaal tourist nimmer verschijnt. Ik denk dat veel van onze leden, die jarenlang door het veld gezworven hebben op zoek naar geologische merkwaardigheden, vroeg of laat ook wel eens met de archaeologie in aanraking zijn gekomen.

Maakt men buiten zo hier en daar een praatje, dan kan zich het volgende voordoen: "O, stelt u belang in stenen dan heb ik nog wel iets voor u."

Uit een kistje met roestige spijkers, gebroken gereedschap en andere moeilijk definieerbare rommel komt een stuk grillig gevormde vuursteen te voorschijn, zonder enige historische of geologische waarde. Het kan echter evengoed voorkomen, dat uit zo'n kistje een vuurstenen bijl of een strijdbijl van kristallijn gesteente te voorschijn komt. Nu moet u niet denken dat de woorden "dan heb ik nog wel iets voor u" betekenen dat u dat voorwerp krijgt. Het beduidt alleen, dat men u iets kan laten zien, waar u misschien belang in zult stellen. Indien men voorzichtig informeert of het voorwerp ook te koop is, voor plaatsing in een wetenschappelijke collectie, dan betrekken de gezichten en men zegt ze liever zelf te willen behouden.

In Twente pleegt men dan te denken of te zeggen: Wat het oerweerd is, is het mien ook weerd. Nu kunnen wij zo'n houding volkomen billijken. Ten eerste heeft die persoon zo iets zelf gevonden en is er misschien aan gehecht en ten tweede is het natuurlijk onzin om zo maar iets weg te doen aan een onbekende, waarvan men toch nooit zeker kan weten wat zijn oogmerken met het bedoelde voorwerp kunnen zijn.

Ellendig is echter als men na enige jaren moet vernemen, dat het voorwerp toch aan een onbekende is afgestaan, dat het gebroken of zoek geraakt is. Dit komt meer voor dan men denkt en daarom is in overleg met Dr. C.C.W.J. Hijzeler, directeur van het Rijksmuseum Twenthe te Enschede, besloten aan deze dingen enige meerdere bekendheid te geven, en wij hebben gemeend er goed aan te doen ons blad voor zodanige mededelingen open te stellen. De archaeologie heeft altijd in nauw verband tot de geologie gestaan. Men zou archaeologische voorwerpen of artefacten in zekere zin tot de allerjongste gidsfossielen kunnen rekenen. Om deze redenen komen ze dan ook in verschillende boeken over geologie voor bijv. Kayser, van der Kley, Fraas.

Wij zouden al onze leden dringend willen verzoeken, mocht u een dergelijk voorwerp getoond worden, stelt u dan de dichtsbijzijnde officiële instantie op de hoogte en maakt u een opstel met foto voor ons blad, zodat alles direct secuur en goed vastligt. Zorgt dat u zich dadelijk op de hoogte stelt van de vindplaats en van de omstandigheden waaronder de vondst werd gedaan. Hoe eenvoudig dit ook lijkt, pas op, het is dikwijls zeer moeilijk "Waarheid" van "Dichtung" te onderscheiden hetgeen u uit onderstaand verhaal wel zal blijken. Vorig jaar zomer tijdens bezichtiging van graafwerken in de gemeente Losser, kregen wij de raad ook eens bij de heer Zwaferink aldaar te gaan kijken, daar deze ons op

velerlei gebied voorlichting zou kunnen geven. Dit bleek inderdaad het geval te zijn en ook werden we daar zeer vriendelijk ontvangen. Bij het bezichtigen van zijn collectie viel ons oog op een strijdbijl, die naar het ons voorkwam van een niet alledaags materiaal was gemaakt namelijk klei-ijzersteen.

De heer Zwaferink verklaarde ons dat het voorwerp gevonden was aan de nederzettingweg te Losser, ongeveer ter plaatse waar voor enige jaren een opgraving door Dr. C.C.W.J. Hijszeler verricht was. Wij hebben deze vondst terstond aan hem gemeld en foto's van de strijdbijl genomen. Tevens hebben wij de aldaar in het depôt bewaarde strijdbijlen bezichtigd die uit de volgende steensoorten bleken te bestaan, voor zover wij dat bij zwak licht en zonder loep op de zolder meenden te mogen vaststellen.

1 graniet, 2 kwartsiet, 2 zandsteen, 4 dioriet, 5 diabaas, 3 amfiboliet, 1 jaspis, 2 van een merkwaardig ons niet bekend groen gesteente, 1 helleflint, 1 donkere lydiet. Het blijkt dus wel dat de strijdbijlenmakers over een goede warenkennis beschikten en zoveel mogelijk de hardste gesteenten uitkozen. Men koos natuurlijk ook zoveel mogelijk de stukken ruw gesteente die al ongeveer de gewenste vorm hadden om zodoende arbeid te besparen. Om die reden nam men daarom soms met wat minder hard materiaal genoegen. Dat er inderdaad zwerfstenen voorkomen die reeds verregaand het uiterlijk van een strijdbijl bezitten, kan men bijv. zien op de foto van de verkiezede Tempskyastammen (Zie W.F. Anderson-Tempskyastammen uit het Weald als zwerfsteen Grondboor en Hamer 1957 blz. 143).

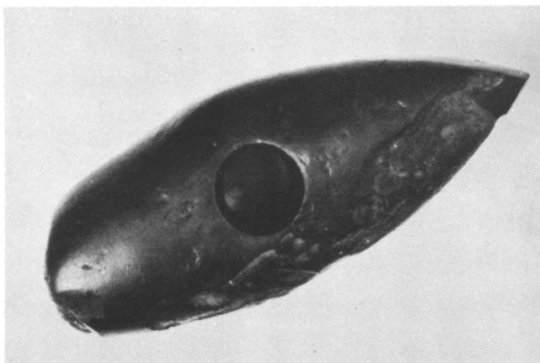

Foto 1. Strijdbijl van onbekende herkomst (bovenkant).

Beschrijving van de strijdbijl:

Lengte 13 cm.

Dikte bij de doorboring 5.1 cm.

Breedte links van de doorboring 1.45 cm.

Breedte rechts van de doorboring 1.45 cm.

Doorsnede doorboring 2.2 cm.

Materiaal klei-ijzersteen met een korst die men er waarschijnlijk door hamerslagen gemakkelijk af zou kunnen tikken, evenals dat met de klei-ijzerstenen uit de Dogger, Lias en Onder Krijt het geval is. Denkt u maar aan Hellern bij Osnabrück of de Isterberg bij Bentheim.

Het gesteente gelijkt het meest op klei-ijzersteen uit de Lias. Wat het type betreft komt het het meest overeen met de als fig. 36 bij Åberg afgebeelde strijdbijl van Gasselte (Åberg - Die Steinzeit in den Niederlanden Uppsala 1916).

Deze bijlen kunnen gedateerd worden op 2000-1500 v. Chr., het einde van de steentijd.

Het onderhavige type strijdbijlen komt in de hunnebedden niet voor, maar zijn kenmerkend voor de standvoetbekerkuultuur. Deze kultuur was karakteristiek voor een herdersvolk, waarschijnlijk afkomstig uit de Oekraïne, dat zich snel over Europa verspreid heeft en die hun doden begroeven in ondiepe kuilen, solograven waarin de doden met opgetrokken knieën werden neergelegd. De uit kristallijn gesteente vervaardigde strijdbijlen werden doorboord door gebruik te maken van een scherp stukje vuursteen, vastgehouden in een, door een snaartje in draaiende beweging gebrachte houten houder.

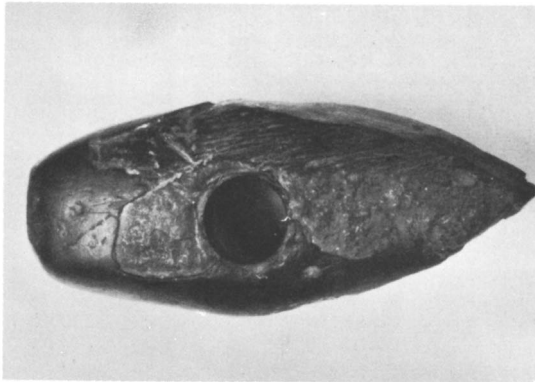

Foto 2. Strijdbijl van onbekende herkomst (onderkant).

Een dergelijk boorapparaat is in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede te bezichtigen. Dat men van kern verwisseld heeft bij het boren is duidelijk te zien in het boorgat van onze strijdbijl want halverwege krijgt deze een andere diameter.

Korsten die vatbaar zijn voor afbladdering vormen zich dikwijls om ijzerhoudende gesteenten. De korst is nagenoeg overal even dik ($1\frac{1}{2}$ mm) en ook in het boorgat zet de korst zich voort. Dit wijst er op dat de korst eerst na het vervaardigen van de strijdbijl als een vorm van verwerking is ontstaan. Op plaatsen waar de korst is afgeschilferd, vertoont het gesteente een bobbelige oppervlakte welke karakteristiek is voor verweerde ijzerhoudende gesteenten.

Het mooie politoer van het gesteente is veroorzaakt door het veelvuldig aanvatten van de strijdbijl door belangstellenden. Kleine putjes vertonen dit niet, daar ze niet in aanraking konden komen met "vingervet".

Aan de onderkant vertoont de strijdbijl, die overigens soepele vloeiende vormen heeft, een vreemd bijgeslepen vlak met talrijke evenwijdige kraslijnen.

Dit, en de afschilferingen zijn kennelijk veroorzaakt door de hedendaagse vinder, maar wie is dat?

En hier begint nu de ellende. Na de steen beschreven en gefotografeerd te hebben, wilden wij nog een opname van de vindplaats maken, en verzochten de heer Zwaferink deze te tonen. Deze verklaarde ons de bijl niet zelf gevonden te hebben, maar deze van een zekere R. uit Overdinkel te hebben.

Wij naar Overdinkel. R. verklaarde de bijl van een zekere D. ontvangen te hebben maar deze blijkt onvindbaar. Wel vernamen wij bij onze verdere naspeuringen dat een aantal dergelijke voorwerpen omstreeks 1950 door een verkennersgroepje onder een struik in de Zandbergen bij Losser was gevonden. De voorwerpen waren genummerd. Ze zijn nog een tijdlang bewaard geweest in het jeugdgebouw te Losser en daarna verdwenen.

Vlak achter de Zandbergen ligt op Duits grondgebied het Duitse klooster Bardel. Na de bevrijding zijn er door inwoners van de gemeente Losser verschillende goederen uit ontvreemd. Het klooster leidt priesters op voor Brazilië en bezit een museum van ethnologische voorwerpen uit Brazilië. Gewapend met onze strijdbijl togen we weer op onderzoek uit en werden in het klooster aller-vriendelijkst ontvangen door pater Clemens Anhäuser, vermaard philatelist, speciaal van postzegels met religieuze motieven, waarvoor hij twee vertrekken als museum heeft ingericht. Voor de oorlog beheerde hij het ethnologische museum. Hij bleek tevens een oud vriend van Meester Bernink te zijn waarover hij veel wist te vertellen.

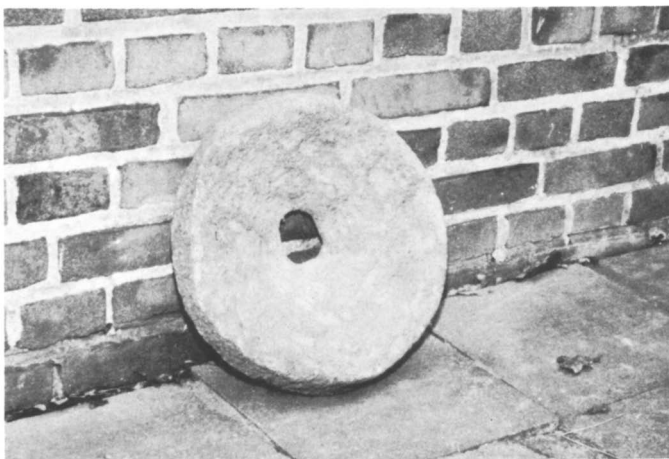
Eerst voerde hij mij in de kapel en toonde mij de met kogelgaten doorzeefde gebrandschilderde ramen. In de oorlog hadden de paters het klooster moeten ontruimen en was de Hitlerjugend er in getrokken die de gebrandschilderde ramen als schietschijf gebruikt hadden.

De stenen bijl werd echter niet door hem herkend en had nooit deel uitgemaakt van de collectie.

Het vermoeden bestaat dus dat deze eigendom is geweest van de Hitlerjugend. Als type behoort ze tot de bijlen uit de buurt van Hannover. Ze is vervaardigd uit klei-ijzersteen vml. uit de Lias.

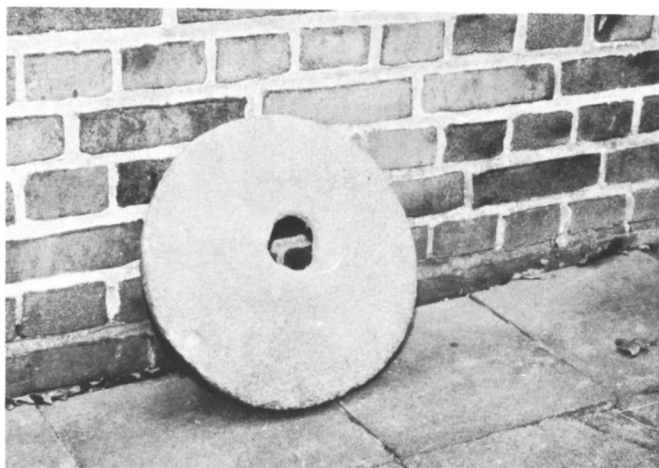
De vindplaats, de vinder en degene die hem "georganiseerd" heeft zijn onbekend. U ziet, bij wat minder oplettendheid zou deze bijl als een originele Losserse vondst geregistreerd zijn. Het schijnt dat van deze voorwerpen wel door liefhebbers zijn gekocht, zodat het niet onmogelijk is dat nog meer Hitlerjugendrelicten of Braziliaanse voorwerpen als originele Nederlandse vondsten te boek staan.

Vondst van een strijdbijl en een maalsteen in de Lutte (gem. Losser).

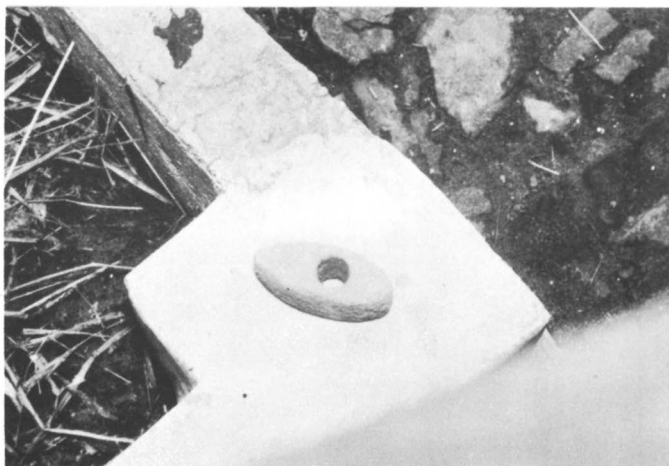
Maalsteen, holle zijde.

Ruim 40 jaar geleden vonden de heren M.C. Steinmeijer en zijn zoon G.J. Steinmeijer bij graafwerkzaamheden in een weide genaamd de Luttela, een strijdbijl en een maalsteen. De weide is gelegen tegenover hun woning aan de weg van de Lutte naar Losser in de buurt van het arboretum Poortbulten

Maalsteen, bolle zijde.

Van deze curtes of curiae kwamen er meerdere in Twente voor. Het hof te Brunink in Broekheurne bij Enschede heeft thans nog een wallenstelsel. Een mooi bewijs voor de betekenis van de hofnaam was, toen vorig jaar bij graafwerkzaamheden op Duivelshof op drie plaatsen dichtgeworpen greppels aan het licht kwamen. De maalsteen mag wel als de eerste goed gelocaliseerde vondst in Twente beschouwd worden. Een maalwerktuig bestaat echter uit twee delen, zodat het andere stuk ontbreekt. De steen bestaat uit een soort lavabazalt uit de Rijnstreek met vele kleine holten veroorzaakt door ontwijkende vulkanische gassen. Het is dus import. Twee precies dezelfde dubbele maalstenen bevinden zich in het Rijksmuseum Twente. Ze zijn wel uit Twente afkomstig maar de juiste vindplaats is onbekend. De Strijdbijl die op dezelfde plaats is gevonden is van gabbro.

Strijdbijl, de Lutte.

bij km. paal 4. Het perceel is in de buurt van Duivelshof gelegen, een der oudst bewoonde plaatsen van Twente. De naam Duivelshof wijst er op dat wij hier met een z.g. curtis of hof te doen hebben, een versterkte boerderij.

De belangrijkste boerderij in de buurtschap werd curtis genaamd en was versterkt door een wallenstelsel.

De heer M.G. Steinmeijer oud 97 jaar.
Oudste inwoner van de Lutte die teza-
men met zijn zoon de voorwerpen vond.

De heer Drs. A.L. Hulshoff (Rijks-
museum Twente) heeft de bijl aan
een steel gemonteerd.

